

**Posudek bakalářské práce Moniky Brzoňové
METAFYZIKA NEKLIDU FERNANDA PESSOY**

Vypracoval: PhDr. Jaromír Murgaš, CSc.

červen 2007

Podle vyjádření autorky **cílem práce** bylo „vypovědět (můj)“ - jak píše autorka - „prostý příběh setkání s Fernandem Pessoa, nejpozoruhodnější postavou portugalské literatury 20. století a významným poetou západního modernismu“ - a „pokus“ „nepatrně osvětlit“ „tajemství“, které tento autor ve svém díle po sobě zanechal. „Tajemství“ samo i autorovu „filosofickou hloubku i poetickou obraznost“. -Toto poslední určení se zdá být jen „básnickou licenci“ autorky - ale přece se v práci ukazuje jako její hlavní ambice - podat Pessoa jako *filosofa*, resp. básníka – filosofa; poukázat nejen filosofické motivy v jeho pracích obsažené, ale právě i jejich hloubku. - Myslím si, se vše, co uvádí jako svoje cíle, se autorce splnit podařilo, a to v míře vrchovaté; a ještě mnohem víc. (-Vlastně... až na „vypovězení prostého příběhu“ – je to naopak „příběh“ obrovsky hutný; jeho obsah je však určen čtenáři práce, nikoliv čtenáři jen posudku.) Mně, který jsem – barbar – poezii či poetizující myšlení nikdy moc nečetl a sám jsem nedokázal Pessoa číst dlouho v jednom kuse, jej přiblížila tak, že je to pro mne až neuvěřitelné; ukázala mi jej jako člověka, básníka i svěbytného filosofa; nyní mám klíč, kterým si jej odemykám.

Autorka nejméně dva roky – dost dlouho na dobu studentských let - Pessoa četla, žila „s ním“ i „jím“, sbírala mnohé, ač i málo dostupné sekundární prameny; a filosofické, osobní i jiné podněty - a vše ve své duši střádala a „vařila“ (-až se „škvařila“). Výsledek je (už jen z hlediska našich učitelských přání ohledně prací studentů) zcela příkladný: inspirovaná tvůrčí erupce – ČIN. A její zvládnutí a usměrnění ve velmi kvalifikované práci, spojující invenci s výbornou znalostí vydaného díla autora i ohlasů na něj – a vlastní básnivost i značnou odbornou zdatnost autorky. Spojení literární práce a – především - filosofie. Postačující pro výbornou práci by bylo už to, jak autorka Pessoa představuje mimo „filosofii“ – jako člověka, spisovatele a básníka. (-V posudku tyto pasáže nerozebírám, jen „mapuji“; ale nechtěl bych, aby proto byla jejich cennost opomenuta.) Autorka k tomu navíc ale skutečně – do světa filosofie - uvádí i jeho „filosofii“, přičemž ji neobyčejně invenčně „dointepretovává“. Podle mne je to na studentku bakalářského studia (ono tedy ne jen „na ni“) mimořádný výkon, o němž jsem jako učitel už dávno přestal snít... Přes možné eventuelní výhrady k formě či případné „ne/dotaženosti“ (?) některých myšlenek, formulací či souvislostí – čtenáře celý text přenáší do „jiného světa“ - a zároveň nesporně prokazuje *výbornou* bakalářskou kvalifikovanost autorky.

Práce je obsahově velmi bohatá, ale zároveň velmi pěkně a ukázněně uspořádaná a přehledná.

Už úvodní částí - „mottem“ v podobě několikastránkového úryvku Pessovy básně a potom vypravěčsky stylizovaným průvodcem obsahem práce („Budu vám vyprávět...“) se velmi vymyká jiným školním pracím; budí okouzlení nebo rozpaky nebo obojí - ale když se do práce začteme, pochopíme. Přijmeme-li totiž tento přístup, ukáže se brzy jako velmi vhodný úvod jak do Pessova díla a osobnosti, tak do vlastní bakalářské práce. Rozpaky nejprve velmi rychle překoná *velice ukázněně a znalé* – a přitom stále vzletné - předvedení Pessova života, jeho spisovatelského díla a jeho básnické tvorby. Autorka prokazuje velkou znalost problematiky, která přitom v Čechách příliš zpracována není - a v této souvislosti také výbornou práci s literaturou, včetně cizojazyčné. Přitom – zcela přirozeně, integrovaně v práci – uplatňuje (a tím také chtě nechtě posuzovatelům práce ukazuje) mnoho jiných znalostí, včetně filosofických, ze svého studia na UK FHS.

Stejně jako v celé bakalářské práci, ukazuje autorka i při popisu „reálií“ Pessoaova života, obdivuhodnou svobodu svého vlastního myšlení a vyjádření – přitom spojenou se znalostí, dokládáním a častými průběžnými citacemi z Pessoaova díla. -Musím tuto stránku její práce zvláště pochválit, což pochopí každý, kdo přečetl tolik myšlenkově a vyjadřovací schopností „ukoptěných“ (/a to dokonce i jinak kvalitních/ bakalářských prací jako např. já.- Příkladná je zde např. pasáž, v níž autorka vyjadřuje smysl spisovatelství (str. 34-5); na podkladě dobře pochopených úvah Patočkových a velice zřejmě i Pessoaových, sama formuje téma svébytně, poměrně náročně a přitom i vzletně a myšlenkově konzistentně. Po tom, co v další části práce popisuje a interpretuje Pessoaovo spisovatelství („Dílo jako zbabělost a absurdita“ čili „Paradox“), s propojujícím pochopením líčí obsah jednotlivých děl a část „končí“ samostatnou „paradoxní“ sofistikovanou úvahou o smyslu Pessoaova psaní. Výsledkem mj. je, že i já mám pak pocit, že Pessoaovi mohu porozumět – autorka zasadila různobarevné střípky Pessoaových úvah do inteligibilního myšlenkového rámce. Celek části uzavírá „nepovinnou“, ale čtenáři užitečným „exkursem“ do „politické sféry“ Pessoaovy doby a života.

Uvedením ohlasů (a tedy opět zároveň předvedením jejich znalostí) několika významných básníků na Pessoaovo básnictví začíná další část práce. Ta pokračuje filosofickými výklady básnictví; výklady, postavenými na velice dobrých znalostech „základních“ filosofů vyučovaných na FHS. Výkladem Pessoaova Fausta a poté Opiária (které Pessoa napsal jako svoje alternativní já – Álváro de Campos) *zdařile* ...jednak líčí a zpřístupňuje čtenáři sama tato díla.; - a jednak připravuje půdu pro svůj výklad autorovy „metafyziky neklidu“. Kapitulu, věnovanou Pessoaovu básnictví, opět uzavírá „exkurs“; tentokrát jen krátce situující postavení autora (se zvážením otázky jeho „génia“) ke dvou básnickým proudům jeho doby i země – dědiců romantismu – symbolismu a „avantgardy“. Z hlediska historie básnictví a básníků by tady asi bylo možno něco doplnit; avšak práce není zaměřena tímto směrem a chce zde jen Pessoa „uchopit“ v jistém adekvátním literárním kontextu.

Nejzajímavější a nejvyhraněnější je zřejmě následující kapitola „Filosof“. Autorka zde představuje Pessoaa jako „nesystematického“, ale metafyziku překonávajícího metafyzika – řekl bych. Spojuje zde nejprve Pessoaa s Descartem. Pessoa podle autorčina výkladu ztělesňuje (- v „Pessoaovi“ vrcholí -) „smrt subjektu“; subjektu, jež pojal-počal Descartes. Projekce tohoto subjektu do skutečného lidského nitra znamená – Pessoaa právě ztělesněnou – *tragédii subjektu*. Autorčina krásná a nosná ústřední filosofická teze je v práci rozpracována velmi kvalitním a důvtipným způsobem, i když zároveň s jistým základním omezením, daným prostřednictvím použitých interpretačních podnětů. Téma by si nejspíše zasloužilo samostatnou ucelenou práci (- stejně, jako zhodnocení logu dosavadní cesty autorčina výkladu namísto pouhého „posudku“: velmi oceňuji stavbu postupu i invence kapitolek /viz alespoň jejich názvy: po uvedení tématu Pessoaa jako filosofa přichází: „Bolestný interval“; Bůh jako dokonalost“, „Náboženství snu“ a „Vnitřní parodie pravdy“ (!)/ a vedení výkladu; zároveň vidím pozoruhodnou schopnost využít interpretační podněty ze studia na FHS; a zároveň nejsem v dané chvíli sto zvážit vhodnost všech právě těchto podnětů). Druhým krokem v kapitole (tady ale měla být stavba *celku kapitoly* čitelnější) je interpretace nietzscheovských motivů v Pessoaovi (kapitolka „Věčný soumrak toho, co jsme“) – jakožto hlavní podklad výkladu Pessoaova filosofování jakožto „metafyziky neklidu“. A ten je pak za třetí dále prohlouben výklady heideggerovských motivů úzkosti, autenticity a nudy; a spolu se sartreovskou paralelou, i „nicoty“ a existence – to vše v Pessoaově myšlenkách. Je samozřejmě otázkou, nakolik to vše lze Pessoaovi přisuzovat resp. v něm nalézat; ale jednak autorka své paralely dokládá citacemi Pessoaových myšlenek tak, že moje pochybnosti se po čase zatím vždy rozplynuly – Pessoa sál „ducha doby“ asi opravdu neméně než uvedení velcí filosofové

a – právě autorka mi ukázala váhu jeho vlastních slov. A jistě by se s myšlenkami oněch filosofů dalo technicky zacházet i „lépe“; já tady ale žasnu nad tím, jak si studentka „lehce“, zároveň na určité rovině přesně – a přitom přísně ve své, dobře zvládnuté „režii“ „hraje“ s jejich podněty s svými myšlenkami i formulacemi – mám pocit, že často až „s lehkostí víly a s přesností zenového lukostřelce“. Často prokazovaným vyspělým smyslem pro dotažení formulací i souvislostí opět bezděky a zcela prakticky ukazuje svou vlastní kvalifikovanost.

Pár maličkostí k těmto pasážím: 1. Přesto by mi tu něco „zbývalo“: autorka mi zde už nepodala pro mne dostatečný výklad - formulace „Bůh... jako jeden z pocitů nás samých v jiné dimenzi bytí“ -? Snad jí to bylo příliš samozřejmé... (?) Brzy na to, ve výkladu o „Náboženství snu“ autorka píše, že „co vede člověka, že utíká do snů“ je u Pessoy „touha po objektivitě“. Autorčino vysvětlení „sen... (subjektu...) nechá... rozlétnout... k dokonalé obeznámenosti sebe sama i světa bytí“ ještě snad chápu; ale nemohu dost dobře souhlasit: což není sen spíše – a neměně(, ba spíše více ...)oprávněně - naopak synonymem klamu? Také mluvit u Descarta o „skutečném člověku“ (str. 74) se mi zdá nedotažené a neošetřené. Každopádně je tu ale Descartes pěkně „dotažen-převrácen“ do konce...A také, vzápětí prakticky výslovně, zde autorka s Pessouo jeho pojetí subjektu jako soudce vši „reality“; ukazuje tomuto subjektu – ale i Pessooovi samotnému – „červenou stopku“: stát, konec! Meze a smrt subjektu...

2. Pasáž „Vnitřní parodie pravdy“ stručně, ale krásně interpretuje Pessooovo „pojetí pravdy“; je tu i vyřčeno, ale možná ne dost zdůrazněno, že i zde je zároveň prezentována mez subjektu, subjektivismu – mez v podobě požadavku „nezúčastněné nezávislosti“; ta mez, která jej staví oproti (ještě nepoznané) „osobě“, ta, která je konečnou „smrtí subjektu“.

3. Při ukazování paralel mezi myšlenkami Pessoy a Nietzscheho v souvislosti s interpretací motivu „neklidu“, onoho motivu, který je dle autorky klíčem k Pessooově básnické „metafyzice“, autorka dokázala ukázat v Pessooově „metafyzice“ možná ještě větší hloubku, než jaká je u jeho „souputníka“. Možná je to jen její zásluha..., její um a obratná zaujatá interpretace; v každém případě zde snímám klobouk dolů.. a už jej tam držím až do konce práce.

Předposlední částí „Filosofa“ je konfrontace Pessoy s Levinasem, která je dalším vyvrcholením výkladu jeho „metafyziky“ - zde konfrontací „metafyzického“ Pessooova přístupu. Autorčiny pěkné výklady bych za sebe shrnul a doplnil: Je-li Pessoa portugalsky Osoba i Masky, pak je, zdá se, jako „subjekt“ jen „osoba“ jistým způsobem „neúplná“; neplná; právě Osoba-Maska, neúplná osoba, zůstávající (jen) v zaklesnutí s maskou; to chybějící určení ze vztah k tváři mu přes všechnu jeho člověčí dimenzi plnou dimenzi Osoby upírá.. Poslední částí Filosa je pessooovské nakročení k postmodernismu.

- Je možno říci: co si to studentka troufá? Tolik – „největších“ – motivů? Tolik složek jejího „vaření“ – není to „guláš“? (a to ještě zdaleka nejsme u konce práce!!) – A – není. Jen čtenář možná už nemůže „jíst“ (alespoň já s tím měl problém). Samo „jídlo“ ale stále drží svou vysokou kvalitu - a Brzoňová „futrjuje kanon“ dál:

Opět „exkurs“, ještě kratší: Motiv „východního klidu“ (-jingové tečky v moři Pessooova jangu – řekl bych asi já nepřesně). Tato „špetka“ je zároveň chvilkovým zklidněním a zároveň přidáním té ingredience, po které se oheň rozhoří na plno a jídlo se dotvoří - teprve ještě přichází vyvrcholení „hlavní“: Metafyzika neklidu. (- Jak to mohla autorka napsat, vše zvládnout, když já nemám sílu ani psát tento „posudek“? Přitom i tam vidím skvělé myšlenky; ale nemohu – ani napotřetí „při psaní posudku“ dál... Žasnu, jak si poradila se záludností vyjádřitelnosti toho, co říká ...o něčem tak hbitém jako je „metafyzika neklidu“. Co všechno - a jak - dokázala spojit, promyslet, přetavit... a v neposlední řadě tak lidsky!!! uzavřít.

Práci uzavírá její „rozhovor Pessoy s Ladislavem Klímou...“ Mohl by tam být Franz Kafka; ale ona tam dala Klímu; a já tuším, že – navzdory jiným paralelám s tím známějším, opravdu právě Pessou a Klímu k sobě opravdu poutá cosi bližšího...

Sebevražedně pravdivě musím přiznat, že o Pessooovi nevím – a nevěděl jsem - nic; nevím, do jaké míry byla autorka „oploďněna“ jím, do jaké „sekundární literaturou“, do jaké svou vlastní

invencí – ale nehledě na to vše, přede mnou je práce neskutečně dobrá a uspokojivá. Jako „bakalářská“ zcela nesporně; ta práce s literaturou a s myšlenkami, ten obsah, kvalita a přesnost formulací; ten lehkonožý dokonalý tanec se slovy a významy - největší z umění (*techné*) filosofa. Práce je zároveň cosi jako „nabitá superkonzerva“: je toho v ní „sbaleno“ tolik uchopeného, že jen žasnu. Zkušenost mě zrazuje, že nemůže být vše tak dokonalé, že vše je jistě psáno „jen“ (jak je mimo Pessoy samotného, tedy ve filosofii jedině možné) z pozice určité roviny, myšlenky, přístupu, úrovně; že je autorka hlavně „zcela mimořádně intelektuálně obratná“, takže si z celé filosofie dokáže udělat – také díky mnohodimenzionálnosti Pessova díla – williamsovsko-,púovskou interpretaci Pessoy (šikovný člověk dokáže všechno vyložit z jednoho, resp. všechno vším); že ... nevím, co mi ještě má zkušenost a tušení mohou nabídnout; ale ona...

to zvládla, jak se mi jeví, *neuvěřitelně*. Jak přesně a vhodně si pohrává s motivy jiných filosofů; jak interpretuje Pessou, jak formuluje „metafyziku neklidu“, jak je invenční ve svých postřezích, vidění, osvojení a práci se získaným materiálem; jak dokáže překračovat meze jazyka, jaké má nápady; jak dokázala nejrůznější cizí podněty naprosto skvěle propojit a zapojit ve své organicky přirozené a „lógicky konzistentní“!!! a důmyslné interpretaci – já prostě jen žasnu. –A ta skvělá stavba práce, její logos celkový! Její fascinující názvy – a odvahy s nimi - kapitol a podkapitol. - Jistě, musí tu být a je tu inspirace samotným Pessou.

Je to také její pravý učitel; a ona díky jejich setkání může být sama učitelem dalším – například mně. Ale to je také ono: mně Pessoa učitelem nebyl; jí ano. „Němý byl Pessoa, dokud jej Brzoňová nenaučila mluvit.“

Jsem tak schopen jen rozeznat, že její práce je někde mezi mnou (přede mnou) a... třeba Benyovszkým. Učím se od ní na její práci.

Ta schopnost to vše napsat - a navíc, „vše“ tam „narvat“!! (Já to zcela vážně oceňuji, to není ironie, já to obdivuji; já mám k tomu sklon, ale neumím to tak!!)

Po formální stránce je práce vypracována výborně, i když sem tam, celkem málo na to množství textu, vyskytly se i chybičky či ztratilo písmenko, čárka... , jednou, mám ten dojem, dokonce pár či více slůvek ... (str. 76, 11. řádek odspoda a okolí). Práce je ale vynikajícím způsobem napsaná a stavěná (i když asi ne úplně „proporcionálně vyrovnaná“ – první části jsou záhy po startu pravidelným uměřeným během, potom se tempo stupňuje a náročnost a množství motivů a podnětů čtenáře navíc zahlučuje – je to jen, zdá se mi, pro silné čtenáře či dost postupné čtení) a výborně **redakčně** upravená. Text je napsán na **zcela skvělé vyjadřovací a myšlenkové úrovni**; a - taková „banalita“ - má i značný rozsah: přes sto stran textu, který je (navíc) tištěn docela drobně a hustě. Chvillemi si čtenář může odpočinout od filosofického nasazení prostřednictvím vložených obrázků, vesměs zobrazení titulní postavy.

Seznam literatury je výborný, navíc je v práci literatura velmi dobře využívána, a to i ta těžká filosofická i cizojazyčná (mj. a zejména v práci s internetovými zdroji).

Citace a odkazy jsou provedeny velice precizně, přehledně, poctivě. Možná

Celkově lze o práci říci, že je skvělá; skvělá interpretace Pessových myšlenek, jeho „metafyziky“. Možná, že někteří studenti na FHS a jinde dnes píší skvělé práce – ale já sám jsem se nesetkal ještě s tak dobrou studentskou prací (a opravdu ne jen studentskou). Měla by být publikována, a to ne jen u nás v Čechách. Její uchopení a výklad Pessoy je při všech možných výhradách „kompaktní“ a pozoruhodný. Je i příkladem interpretační práce. Je hutným zhodnocením (vývoje) filosofických myšlenek, které si zaslouží pozornost. Je v neposlední řadě prací velice sofistickovaně a přitom lidsky napsanou. Je možno z ní mít opravdu radost. - Pravděpodobně moje superlativy nebudou pro čtenáře posudku uvěřitelné – taky bych jim nevěřil - a já sám příliš zatěžuji možnou důvěru mně samotnému jako hodnotiteli atd. – Dobrá; ale chytlo mne to přes střízlivost mého věku i vzdělání, protože

jsem také už trochu naučil vidět některé *hodnoty*. Podle mne stojí za to, aby si pochybovač (a nejen ten) práci sám pozorně přečetl – a mít na to dost času.

Připomínky k práci jsem začlenil do předchozího textu. Je možno také jistě vytknout práci „přílišný entuziasmus“ pro Pessou (jako mně pro tuto práci), nebo „přílišnou energii vlastní autorčiny interpretační myšlenky“, či nějakou „nekritičnost“, malé vyličení kontrastů či kontextů apod. Jistě lze najít mouchy a možná trhliny a asi i vážné věci nebo něco jiného nebo vytknout pojetí atd. Nechci to odmítat. Můj posudek však vychází z týden zakoušeného přesvědčení, že tady – při vší současné kvalifikovanosti práce - promluvilo „božské šílení“... a dál to nebudu už rozvádět. Jen tím chci spoluzdůvodnit své závěrečné zhodnocení:

Navrhovaná známka: „plná pecka“ - výborně za 50 bodů.

V Plzni a Praze ve dnech 1.- 9. června 2007

PhDr. Jaromír Murgaš, CSc.